

Wat zeg je?

De kunst om niet verstaan te worden.

Wie kruiswoordpuzzels oplost weet het meteen: dieventaal? Dat is Bargoens, acht letters. Moeilijker wordt het om Bargoense woorden te noemen maar 'kastenkraaker' en 'ladelichter', 'bajes' en 'mollen' zijn alom bekend als voorbeelden van een geheim taaltje dat gesproken werd door boeven. Afgezien van het feit dat een boef van vroeger weinig overeenkomst heeft met de hedendaagse crimineel, bedient deze groep zich ook niet meer van een eigen geheimtaal en is het Bargoens ook nooit een echte taal geweest met een eigen grammatica. De spreker plakt als het ware Bargoense woorden op zinnen in zijn eigen taal of dialect.

Wie even op internet rondneust krijgt een staalkaart aan boeken en artikelen te zien die allemaal onder de noemer Bargoens iets zeggen over diverse vormen van geheimtaal. Het geheime karakter ligt vooral in de wens om niet verstaanbaar te zijn voor wie niet tot de innercircle behoort. Dat waren vroeger de bewoners van een straat, zoals de Groenstraat in Landgraaf maar ook paardenhandelaars, scharenslijpers of parapluhandelaren. Ook soldatentaal, voetbaltaal, slang (straattaal) of de taal van het Binnenhof : het 'Binnenhof-Bargoens' zijn daar voorbeelden van. Het is dus vooral een middel om zich te onderscheiden van anderen, van niet-ingewijden, van buitenstaanders. Met het gebruiken van bepaalde termen of woorden geeft men dan aan bij die groep te horen, te vergelijken met kleding, haardracht of levensstijl. Soms is er ook een heel praktische reden om zich te bedienen van een esoterisch taaltje. Ouders vinden het niet altijd nodig dat hun kinderen bepaalde zaken horen. Ze spreken dan even Frans of Engels. Met mijn vrouw spreek ik in buitenlandse restaurants lekker Mestreechs als we wat kort bij andere Nederlanders zitten. Geheimtalen, groepstalen, beroepstalen, straattaal enz. zijn onderwerp van de sociolinguïstiek die het taalgebruik bestudeert van sociale netwerken, subculturen en etnische groeperingen. In alle talen komt dit verschijnsel voor.

Het is interessant om de oorsprong van een geheimtaal als het Bargoens eens wat nader te bekijken. In de komende blogs zal ik iets vertellen over een aantal aspecten van het oorspronkelijk Bargoens en geheimtalen. We gaan daarvoor terug naar 1547.

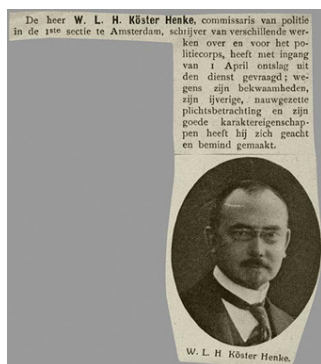
Het oudste ons bekende Bargoens vinden we terug in het *Liber Vagatorum, Der Betler Orden*, een boek over zwervers en bedelaars uit 1547. Het gaat terug op *Die*

Basler Betrügnisse der Gylar van omstreeks 1450. Uit het voorwoord blijkt dat het boekje vooral een praktisch doel had. We lezen in de Middelnederlandse vertaling: "Hier hebdi een boecxken van der Fielen ende Rabauwen ordinanci".

Het bevatte naast een woordenlijst veel informatie over 'bedriegerije onder die Bedeleeren' en 'exempelen over Rabauwen en Rabelsters'. Het laatste deel van het boekje gaf raadgevingen 'om uzelfen te wachten uut den wech der bedeleeren'. Uit de woordenlijst met 188 woorden zijn er nog 18 bekend in het Bargoens van de twintigste eeuw, bijvoorbeeld: 'botten' voor eten, 'buizen' voor drinken, 'kreeft' is vlees, 'griekse' zijn luizen, 'mikse' is boter en 'sanke' is kerk.

Veel over het Bargoens is ons vooral ook bekend door het speurwerk van mensen die hun brood eerlijk verdienen aan de misdaad. Directeuren van gevangenissen in Utrecht, de heren Nieuwenhuis en Verwoert noteerden 750 Bargoense woorden.

W. Köster Henke kreeg als commissaris van politie in Amsterdam ook te maken met Bargoenssprekers. Hij schreef een boekje over zijn ervaringen getiteld: *De boeventaal; zakwoordenboekje van het Bargoensch, of de taal van de jongens van de vlakke, in woorden en zinnen alphabetisch gerangschikt met een voorwoord van W.L.H.Köster Henke*. Zijn stille hoop dat het boekje als verplichte lectuur verstrekt zou worden aan alle agenten, werd niet vervuld...

Ik jal de bie met mijn schrit: ik ga er vandoor met mijn woonwagen.

De bink kötert zijn leichem: de man snijdt zijn brood.

Er maast gegannift en hokt in het bajes: hij heeft gestolen en zit in de gevangenis.

Deze zinnetjes Bargoens werden opgetekend in Maastricht in 1917 door Moormann* die daar leraar Nederlands was. Hij vroeg leerlingen van de hoogste klas van de HBS op zoek te gaan naar geheimtaalsprekers. Al gauw had leerling A. Voet iemand gevonden in de Havenstraat. Zekere J.B. die werkeloos was, wilde voor enige 'hanskes' (geld) wel wat informatie geven ondanks de bezwaren van zijn vrienden die hem waarschuwden 'sich te schuften'. Het onderzoek duurde totaal ongeveer zes uur. J.B. was geboren in de Groenstraat, woonde lange tijd in Sittard (1887-1897) en ging daar met kramers, parapluhandelaren en messenslijpers om.

In een volgende blog meer over Bargoens en de geheimtaal van marskramers.

* Moormann schreef het standaardwerk *De geheimtalen,; een studie over de geheimtalen in Nederland, Vlaamsch-België, Breyell en Mettingen*, J.G.M.Moormann, Zutphen, 1932.